

ВСТУП

Міграція населення – важливий соціально-економічний процес, що справляє істотний вплив на демографічну ситуацію, ринок праці, якісні параметри населення. Процес міграцій охоплює значну кількість видів і форм. Перш за все розрізняють стаціонарну міграцію (що пов'язана зі зміною офіційного місця проживання та фіксується державною статистикою) і трудову міграцію, яка зазвичай має зворотний характер.

Україна є однією з найбільших країн-донорів робочої сили в Європі, зовнішня трудова міграція стала об'єктивною реальністю сьогодення. В умовах соціально-економічної кризи роль трудових міграцій як джерела зниження напруження на місцевих ринках праці суттєво зростає. Серед позитивних рис трудової міграції передусім слід назвати пом'якшення напруження на ринку праці та підвищення добробуту окремих прошарків населення. Крім того, наслідком тривалого перебування індивіда в країнах Заходу та Центральної Європи стає засвоєння ринкової свідомості, цінностей і норм цивілізованого суспільства. Водночас не може не викликати тривоги те, що громадяни України є зовсім незахищеними від сваволі роботодавців та посередників, багатьом мігрантам при цьому загрожує небезпека опинитися в нелюдських умовах існування та праці, реальною є загроза потрапити в тенета торговців людьми. Наші співгромадяни переважно займаються роботами, які мало сприяють підвищенню їх кваліфікації, набуттю навичок, потрібних для майбутньої продуктивної діяльності в Україні. До того ж, тривале перебування за межами держави призводить до послаблення сімейних зв'язків, що негативно впливає на демографічну ситуацію.

Існуючі в Україні джерела адміністративних даних та регулярні обстеження, на жаль, не надають достовірних відомостей про трудові міграції. Тривалий час відсутність надійної статистичної інформації породжувала різного роду спекуляції: без будь-якого наукового обґрунтування називалися цифри у 5 млн., 7 млн. і навіть більші обсяги українського заробітчання. До недавнього часу рівень інформаційного забезпечення аналітичних досліджень процесу залишав бажати кращого. Першим повномасштабним спостереженням, спрямованим на визначення масштабів трудової міграції та соціально-демографічних характеристик її учасників, стало вибіркове обстеження з питань трудових міграцій, проведене Держкомстатом України в середині 2008 р. Дане обстеження вперше дало можливість оцінити кількісні параметри трудових міграцій та узагальнити закономірності їх територіальної диференціації. За даними згаданого вибіркового обстеження, протягом 2005 – I половини 2008 рр. за кордоном працювали 1,5 млн. мешканців України, що становить 5,1% населення України працездатного віку. Основна частина мігрантів виїхали до Росії, країн Центральної та Південної Європи, де працюють на будівництві, сезонних сільськогосподарських роботах, в якості домашньої прислуги тощо. Значна частина наших громадян працюють за кордоном нелегально, чимало з них опиняються у безправному становищі і позбавлені можливості користування захистом держави.

Натомість в Україні чотири роки поспіль зберігається додатний баланс стаціонарної міграції. Зокрема, у 2007 р. кількість прибулих до України перевищила кількість вибулих на 16,8 тис. осіб, у 2008 р. – на 14,9 тис. осіб. При цьому, однак, міграційний притік компенсує лише кілька відсотків втрат населення від природного руху (тобто втрат внаслідок перевищення кількості померлих над чисельністю народжених).

Протягом 18-річного періоду незалежності в Україні прийнято ряд законів, спрямованих на регулювання міграційних процесів, однак в цілому міграційна політика держави досі залишається не розробленою. В сучасному світі різко загострюється боротьба за людські ресурси, як країни ЄС, так і Російська Федерація вживають заходів по залученню населення, перш за все кваліфікованої робочої сили. За таких умов важливим завданням є формування національної міграційної політики, що передбачатиме поєднання заходів щодо залучення населення до України, запобігання еміграції кваліфікованих спеціалістів, скорочення масштабів нелегальної трудової еміграції, соціального захисту українських громадян за кордоном. Сьогодні основне стратегічне завдання розвитку українського суспільства полягає в інтеграції до європейського простору, забезпеченні наближення до кращих світових стандартів якості життя, реалізації прав і свобод громадян.

В сучасних умовах активна міграційна політика стає єдиним засобом уповільнення темпів зменшення чисельності населення. Наслідком жорсткого обмеження імміграції неминуче стане досягнення критично низької чисельності населення і посилення несприятливих деформацій статево-вікової структури.

Представлені у цьому номері журналу статті підготовлені за матеріалами доповідей Міжнародної науково-практичної конференції „Міграція населення в контексті соціально-економічного розвитку”. У роботі конференції, яка відбулася 13 листопада 2008 року, взяли участь представники академічних інститутів НАН України, вищих навчальних закладів, центральних органів виконавчої влади, міжнародних організацій. Проведення конференції стало можливим завдяки плідній співпраці Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, Київського національного економічного університету ім. В.Гетьмана, Державного комітету статистики України.

У статтях, вміщених у тематичному номері журналу, розглядаються основні тенденції міграційних процесів, міграційні ризики, питання формування міграційної політики, взаємовпливу міграцій та інших соціально-економічних процесів. Ряд статей присвячені аналізу регіональних особливостей тенденцій міграцій в окремих областях України (Житомирська, Київська, Хмельницька). У статтях зарубіжних авторів (науковців з Російської Федерації, Білорусі, Молдови) висвітлено проблеми формування міграційної політики, статистичного обліку міграцій, тенденцій їх перебігу у відповідних країнах.

Е.М. ЛІБАНОВА,
академік Національної академії наук України